

QARABAĞIN TARİXİ

Qarabağ Azərbaycanın qədim tarixi bölgələrindən biridir. Bu bölgə Kiçik Qafqaz dağları ilə Kür və Araz çayları arasındakı ərazini əhatə edir. Azərbaycanın ayrılmaz tərkib hissəsi olan Qarabağın adı Azərbaycan dilindəki "qara" və "bağ" sözlərindən əmələ gəlmişdir. Azərbaycan xalqının öz doğma torpağının bir parçasına verdiyi "Qarabağ" sözü ilk mənbələrdə hələ 1300 il bundan əvvəl (VII əsrdən) işlənmişdir. Azərbaycan dilində "qara" sözünün rəngdən başqa "qalın" və ya "böyük" kimi mənaları da vardır. Bu baxımdan, "Qarabağ" "böyük bağ" və ya "qalın bağ" mənalarını kəsb edir.

Azərbaycan xalqı bu torpaqlarda çox qədim dövrlərdən etibarən öz zəngin mədəniyyətilə yanaşı dövlətçilik ənənələrini də yaşatmışdır. Azərbaycanın e.ə. III minillikdən başlayaraq eramizin III əsrinə qədərki tarixi bu torpaqlarda ən qədim tayfa birlikləri, erkən dövlət qurumları və dövlətçilik ənənələrinin əsasının formalaşdığı dövrdür. Bu dövrdə Azərbaycan ərazisində bir-birini əvəz edən Aratta, Kutı, Lullubi, Turukki kimi ən qədim tayfa birlikləri, Manna, Atropatena, Albaniya kimi qədim dövlətlər mövcud olmuşlar.

Azərbaycanın cənubunda qüdrətli Manna dövləti e. ə. IX-VI əsrlərdə meydana gəlmişdir. Qədim türk xalqlarının tarixində Manna ilk türk dövlətidir. Azərbaycanlıların dövlətçilik ənənəsinin tarixi Mannadan başlanır. Manna Assuriya və Urartu ilə mübarizədə müstəqilliyini qorumağa nail olmuş, Şimali Azərbaycan torpaqları, o cümlədən Qarabağ ərazisi Urartunun işğallarından kənarda qalmışdır.

Makedoniyalı İsgəndər (e. ə. 336-323) Əhəməni dövlətini dağıtdıqdan sonra Azərbaycanın şimalında siyasi proseslər yeni mərhələyə qədəm qoydu. Bunun nəticəsi idi ki, Makedoniyalı İsgəndərin qısamüddətli hakimiyyətindən sonra, onun ölümü ilə imperiyası parçalandıqda Azərbaycanın cənubunda Atropatena, şimalında isə Albaniya dövlətləri yarandı.

E. ə. IV əsrdə və sonralar Atropatena Azərbaycanın şimalında da ərazilərə malik idi və bu zaman Qarabağ ərazisinə daxil olan torpaqların bir hissəsi həmin dövlətə tabe idi. Atropatena ilə eyni zamanda yaranmış Albaniya dövləti təxminən e. ə. IV- e. VIII əsrlərində mövcud olaraq, 1200 ilə yaxın dövr ərzində Azərbaycan tarixində böyük rol oynadı. Bütün Qarabağ ərazisi Albaniya dövlətinin tərkibinə daxil idi və bu dövlət Qarabağı öz tərkibində qoruyub saxlamaq üçün misilsiz mübarizə apardı.

Qarabağın tarixində əsas dəyişikliklər Ərəb xilafətinin işğalları və bunun nəticəsində Albaniya dövlətinin aradan qaldırılması ilə baş verir. IX-XIII əsrin əvvəlləri, xüsusilə Sacilər-Atabəylər-Şirvanşahlar dövrü bütün Cənubi Qafqazda Azərbaycanın qüdrətinin daha da artdığı bir dövr idi. Sacilər və Atabəylər faktik olaraq Azərbaycanın tarixi torpaqlarını siyasi cəhətdən birləşdirmişdilər. Keçmiş Albaniya ərazisində yaranmış Xaçın knyazlığı Mehranilər nəslinə mənsub olan Həsən Cəlalın dövründə (1215-1261) yüksək inkişaf mərhələsinə çatmışdı. Monqolların birinci yürüşü zamanı (1220-1222) zəifləmiş Atabəylər dövlətinə son qoyan Xarəzmşah Cəlaləddinin Azərbaycanda hökmranlığı zamanı (1225-1231) Qarabağ da onun hakimiyyəti altında idi.

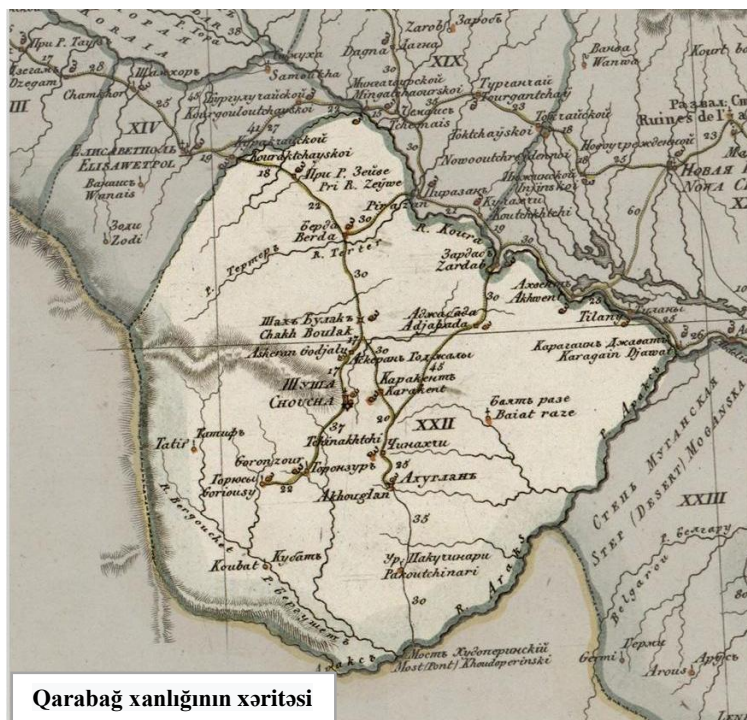
Monqolların ikinci yürüşü və Azərbaycanın işğalının başa çatması ilə (1231-1239) Qarabağ digər Azərbaycan torpaqları kimi Ali monqol xaqanlığının (1239-1256), sonra isə Hülakülər (Elxanilər) dövlətinin (1256-1357) tərkibində idi. XV əsrdə Qarabağ Azərbaycan Qaraqoyunlu (1410-1467) və Ağqoyunlu (1468-1501) dövlətlərinin tərkibində idi. Azərbaycan Səfəvi dövlətinin yaranması ilə (1501) bütün Azərbaycan torpaqlarının mərkəzləşdirilməsinə başlandı. XVI əsrin ortalarında Azərbaycan torpaqlarının vahid dövlət halında mərkəzləşdirilməsi başa çatdı. Bununla Azərbaycan Səfəvi dövləti regionun Osmanlı imperiyasından sonra ikinci ən qüdrətli dövlətinə çevrildi.

Səfəvilər Azərbaycanda 4 bəylərbəyliyə yaradırdı ki, onlardan biri də Qarabağ və ya Gəncə bəylərbəyliyi idi. Səfəvi dövlətinin zəifləməsindən sonra Azərbaycan torpaqları İran, Rusiya və Osmanlı dövlətləri arasında müharibələr meydanına çevrildi. Bu dövrdə Gəncə-Qarabağ torpaqları əvvəlcə Osmanlı imperiyası tərkibində olmuşdur.

1747-1918-ci illər

1747-ci ildə Nadir şah Əfşarın ölümündən sonra Cavanşir sülaləsindən olan Pənahəli xan Qarabağ xanlığının əsasını qoymuşdur. Qarabağ xanlığı Kiçik Qafqaz dağlarının cənub-şərqində yerləşirdi. Xanlığın sərhədləri Araz çayından Göyçə gölünədək, Tərtər çayından bütün düzənlik və Dağlıq Qarabağı, Zəngəzuru, Bərgüşadı əhatə etməklə Mehri, Tatev və Sisiana qədər uzanırdı. Pənahəli xanın ölümündən (1763) sonra hakimiyyətə gəlmiş İbrahimxəlil xanın dövründə Qarabağ xanlığı daha da gücləndi. Tam müstəqil xarici siyasət yeridən Qarabağ xanlığı dövlətlərarası münasibətlərdə müstəqil tərəf kimi qəbul edilirdi.

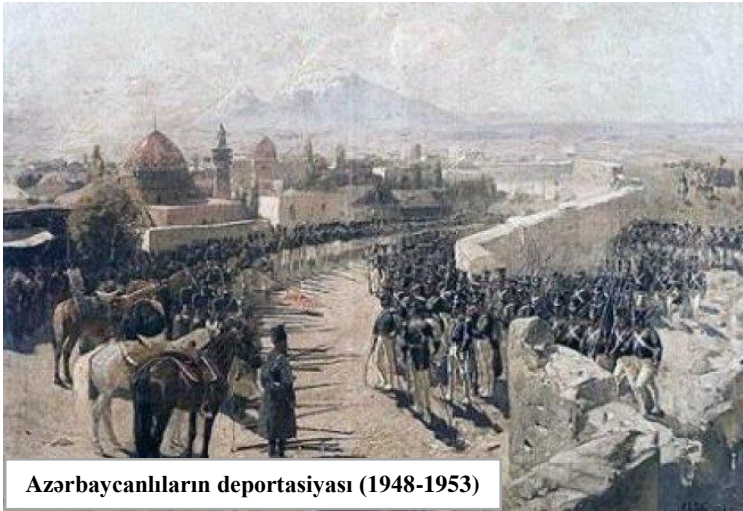
1804-cü ildə başlamış Rusiya-İran müharibəsində hər iki dövlət Qarabağ xanlığının ələ keçirilməsinə böyük əhəmiyyət verirdi. İrani Qarabağ üçün daha böyük təhlükə hesab edən İbrahimxəlil xan elə bu səbəbdən Qafqazdakı rus qoşunlarının komandanı general P. Sisianovun Rusiyanın himayəsi altına keçmək təklifini qəbul etdi və danışıqlara başladı. Uzun sürən bu danışıqlar 1805-ci il mayın 14-də Qarabağ xanı İbrahim Xan və Rus imperatorunun nümayəndəsi Sisianov arasında Kürəkçay müqaviləsinin bağlanması ilə nəticələndi. Bu müqavilə ilə Qarabağ xanlığı Rusiyanın hakimiyyəti altına keçdi. 1813-cü il oktyabrın 18-də Rusiya ilə İran arasında imzalanmış Gülüstən sülh müqaviləsi Naxçıvan və İrəvan xanlıqları istisna olmaqla, Şimali Azərbaycan xanlıqlarının Rusiyaya birləşdirilməsini təsdiq etdi.

İkinci Rusiya-İran müharibəsinin (1826-1828) başa çatmasını təmin edən 1828-ci il 10 fevral tarixli Türkmənçay sülh müqaviləsinə əsasən İran Şimali Azərbaycan, o cümlədən Naxçıvan və İrəvan xanlıqlarından əl çəkdiyini təsdiq etmiş oldu. Gülüstən və Türkmənçay müqavilələrinin imzalanmasından sonra ermənilərin çox sürətli şəkildə Azərbaycan torpaqlarına kütləvi köçürülməsi baş verdi ki, nəticədə süni ərazi bölgüsü meydana gəldi. Birinci Dünya Müharibəsi də ermənilərin Cənubi Qafqazda sayca artımına təkan verdi.

Təkcə 1828-1911-ci illərdə Rusiya tərəfindən bir milyondan çox erməni İran və Türkiyədən gətirilərək regiona, xüsusilə Azərbaycan ərazilərinə yerləşdirildi. 1828-ci ildə Rusiya ilə İran arasında, 1829-cu ildə isə Rusiya ilə Osmanlı Türkiyəsi arasında müqavilələr imzalanmasından sonra ermənilərin yeni işğal olunmuş ərazilərə, o cümlədən Qarabağa köçürülməsi həyata keçirilməyə başladı. Mövcud məlumatlara əsasən, 1828-1830-cu illər arasında Şimali Azərbaycana, o cümlədən Qarabağa İrandan 40 min, Osmanlı Türkiyəsindən isə 90 min erməni köçürülmüşdü.

1918-1990-cı illər

28 May 1918-ci ildə Azərbaycan Demokratik Respublikasının (ADR) qurulduğu elan edildi. 1919-cu ilin aprel ayında müttəfiq dövlətlər ADR hökuməti tərəfindən 1919-cu ilin yanvarında təsis edilmiş, mərkəzi Şuşa şəhəri və qubernatoru Xosrov bəy Sultanov olmaqla Şuşa, Cavanşir, Cəbrayıl və Zəngəzur qəzalarını özündə birləşdirən Qarabağ general-qubernatorluğunu Azərbaycanın yurisdiksiyası daxilində tanıdılar.

Azərbaycanlıların deportasiyası (1948-1953)

7 iyul 1923-cü il tarixində Qarabağın dağlıq hissəsində Xankəndi şəhəri inzibati mərkəz olmaqla Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayəti (DQMV) yaradıldı. DQMV idarəetmənin bütün əsas elementlərinə sahib idi. 1923-cü ilin sentyabr ayında Xankəndi şəhərinin adı dəyişdirilərək, bolşevik lideri olan Stepan Şaumyanın şərəfinə Stepanakert adlandırıldı. 1947-ci il dekabrın 23-də SSRİ Nazirlər Soveti "Ermənistan SSR-dən kolxozçuların və başqa azərbaycanlı əhalisinin Azərbaycan SSR-in Kür-Araz ovalığına köçürülməsi haqqında" 4083 sayılı qərar verdi.

Bu qərara görə, 100 min azərbaycanlı 1948-1950-ci illərdə; 1948-ci ildə 10 min, 1949-cu ildə 40 min, 1950-ci ildə isə 50 min nəfər "kəndçilik prinsipinə əsasən" Azərbaycana köçürülməli idi. O zaman Ermənistan SSR-də 400 min nəfərdən artıq azərbaycanlı yaşayırdı. Deportasiya tədbirləri Ermənistanın 22 rayonunu, əsasən, Basarkeçər, Zəngibasar, Noyemberyan, Mikoyan, Dilican, Aştarxan, Kirovakan rayonlarını əhatə edirdi. Bu rayonlar əsasən azərbaycanlıların yığcam şəkildə, yaxud ermənilərlə qarışıq halda yaşadıkları dağlıq və dağətəyi rayonlar idi. Erməni millətçiləri, ilk növbədə, azərbaycanlıları bu rayonlardan qovub çıxarmağa çalışırdılar. 1949-cu ildə Ermənistandan Azərbaycanın Saatlı, Göyçay, Mirbəşir (indiki Tərtər), İmişli, Əli Bayramlı (indiki Şirvan), Zərdab, Salyan, Kürdəmir, Xaldan, Sabirabad, Jdanov (indiki Beyləqan), Yevlax, Ucar, Gədəbəy və Bərdə rayonlarına 15276 adam köçürülmüşdür. 1948-1956-cı illərdə Ermənistan SSR-dən, öz tarixi etnik torpaqlarından deportasiya edilən azərbaycanlıların bu faciəsi hüquqi cəhətdən 1948-ci ildə BMT-nin İnsan Hüquqları Komissiyasının qəbul etdiyi qərarın II maddəsinə uyğun olaraq soyqırım və etnik təmizləmə kimi qiymətləndirilməlidir.

1988-ci ilin sonlarında Ermənistanda baş verən zəlzələdən sonra xarici yardım yükləri ilə birlikdə bu respublikaya silah daşınması da geniş xarakter aldı. Bu silahlar imkan verdi ki, formalaşdırılmaqda olan millətçi dəstələr daha keyfiyyətli silahlarla təchiz edilsin. Həmin silahlar daha çox Livandan gətirilirdi və onların gətirilməsi Livan və Suriya ermənilərinə tapşırılmışdı. 1989-cu ilin avqust-dekabr ayları ərzində, yəni İttifaq hakimiyyətinin kifayət qədər möhkəm olduğu bir vaxtda Ermənistan ərazisindən Azərbaycanın yaşayış məntəqələri üzərinə 91 dəfə silahlı basqın həyata keçirilmiş və bunun nəticəsində 52 nəfər öldürülmüş, 166 nəfər yaralanmışdı. 1990-cı il yanvar ayının 18-də isə Naxçıvan Muxtar Respublikasının Kərki kəndi erməni silahlıları tərəfindən işğal edildi. Başqa sözlə, hələ sovet hakimiyyəti illərində Azərbaycan ərazisi Ermənistanın hərbi işğalına məruz qaldı.

1991-1994-cü illər

1991-ci ilin avqustunda Moskvada dövlət çevrilişinə göstərilən cəhdin uğursuzluğa düşməsi SSRİ-nin dağılmasını daha da sürətləndirdi. Mərkəzin müttəfiq respublikalara nəzarət gücü tamamilə zəiflədi. Bu isə Ermənistanın təcavüzkarlığına yeni bir təkən verdi. Azərbaycanın ərazi bütövlüyünün parçalanmasına nail olmaq üçün Ermənistanın millətçi dairələri 1991-ci ilin sentyabrında "Dağlıq Qarabağ Respublikası" adlı oyuncaq bir qurumun yaradıldığını elan etdilər. 30 avqust 1991-ci ildə Azərbaycanın Ali Soveti dövlət müstəqilliyinin bərpasını elan etdi. 18 oktyabr 1991-ci ildə "Azərbaycan Respublikasının Dövlət Müstəqilliyi haqqında" Konstitusiyaya Aktı qəbul olundu. 26 noyabr 1991-ci ildə Azərbaycan Respublikasının Ali Soveti "Azərbaycan Respublikasının Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətinin ləğv edilməsi haqqında" Qanun qəbul etdi.

1992-ci ilin fevral ayında Xocalı şəhərində azərbaycanlı əhaliyə qarşı misli görünməmiş qırğın törədilmişdir. Xocalı soyqırımı kimi tanınmış bu qanlı faciə minlərlə azərbaycanlının məhv edilməsi yaxud əsir düşməsi ilə nəticələnmiş, şəhər yerlə-yeksan edilmişdir. 1992-ci il fevralın 25-dən 26-na keçən gecə Ermənistan azərbaycanlı əhaliyə qarşı Xocalıda soyqırımı aktı törədib. Nəticədə xeyli hissəsi - 106-sı qadın, 63-ü uşaq olmaqla, 613 nəfər dinc sakin qətlə yetirilib. Xocalı soyqırımı 10-dan çox ölkə tərəfindən rəsmən tanınıb.

Xocalı soyqırımı, 26 fevral 1992-ci il

1992-ci ilin may ayında Şuşa şəhəri və Ermənistanla Dağlıq Qarabağ arasında yerləşən Laçın rayonu işğal edilmişdir. 1993-cü ildə Ermənistan silahlı qüvvələri Azərbaycanın Dağlıq Qarabağ ətrafındakı daha altı rayonunu – Kəlbəcər, Ağdam, Füzuli, Cəbrayıl, Qubadlı və Zəngilan rayonlarını işğal etdilər.

30 aprel 1993-cü il tarixində BMT Təhlükəsizlik Şurası Azərbaycanın Kəlbəcər rayonundan və digər işğal olunmuş ərazilərindən bütün işğalçı qüvvələrin dərhal çıxarılmasını tələb edən 822 sayılı qətnamə qəbul etdi.

29 iyul 1993-cü il tarixində BMT Təhlükəsizlik Şurası Azərbaycanın Ağdam rayonu və digər işğal olunmuş ərazilərindən işğalçı qüvvələrin tam, dərhal və qeyd-şərtsiz çıxarılmasını tələb edən 853 sayılı qətnamə qəbul etdi.

14 oktyabr 1993-cü il tarixində BMT Təhlükəsizlik Şurası ATƏM-in Minsk qrupunun nizama salmaya dair vaxt cədvəlinə uyğun olaraq, dərhal qarşılıqlı və zəruri addımlar atılmasını, o cümlədən ən son işğal edilmiş ərazilərdən çəkilməyi tələb edən 874 sayılı qətnamə qəbul etdi.

11 noyabr 1993-cü il tarixində BMT Təhlükəsizlik Şurası 884 sayılı qətnamə qəbul etdi. Qətnamə Zəngilan rayonu və Horadiz qəsəbəsinin işğalını, mülki əhaliyə qarşı hücumu və Azərbaycan Respublikası ərazilərinin bombalanmasını pisləmiş, Zəngilan rayonu və Horadiz qəsəbəsindən işğalçı qüvvələrin birtərəfli qaydada çıxarılmasını və Azərbaycan Respublikasının ən son işğal olunmuş digər ərazilərindən işğalçı qüvvələrin çıxarılmasını tələb edir. Ermənistanın hərbi təcavüzü nəticəsində Azərbaycan Respublikasının 20 faiz ərazisi – Dağlıq Qarabağ regionu və ona bitişik yeddi rayon - Xankəndi şəhəri,

Xocalı, Şuşa, Laçın, Xocavənd, Kəlbəcər, Ağdam, Füzuli, Cəbrayıl, Qubadlı, Zəngilan rayonları, həmçinin Tərtər rayonunun 13, Qazax rayonunun 7, Naxçıvanın Sədərək rayonunun isə 1 kəndi Ermənistan ordusu tərəfindən işğal olunmuşdu. Ermənistan-Azərbaycan Dağlıq Qarabağ münaqişəsi nəticəsində 1 milyondan artıq azərbaycanlı məcburi köçkün vəziyyətinə düşüb, 20 min nəfər hərbi əməliyyatlar dövründə həlak olub, 50 min nəfər əlil olub. Münaqişə nəticəsində 4 minə yaxın azərbaycanlı itkin düşüb, onların arasında 67 uşaq, 265 qadın, 326 qoca olub.

1994-2015-ci illər

12 may 1994-cü il tarixində atəşkəsə dair razılıq əldə olundu. ATƏM-in dövlət və hökumət başçılarının 1994-cü il 5-6 dekabr tarixlərində Budapeştdə keçirilən sammitində ATƏM çərçivəsində bütün vasitəçilik səylərinin əlaqələndirilməsi üçün Minsk konfransı həmsədrlik institutunun yaradılması barədə qərar qəbul olundu.

23 mart 1995-ci ildə ATƏT-in fəaliyyətdə olan sədri Minsk prosesinin həmsədrələrinə mandat verdi. 2-3 dekabr 1996-cı il tarixlərində keçirilən ATƏT-in Lissabon sammitində ATƏT-in Minsk qrupunun həmsədrələri və ATƏT-in fəaliyyətdə olan sədri Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin həllinin əsasını təşkil etməli olan prinsipləri tövsiyə etdi, lakin Ermənistan bu prinsipləri qəbul etmədi və ATƏT-in 54 üzv dövləti arasında bu təklifin əleyhinə səs verən yeganə dövlət oldu.

BMT Baş Assambleyanın 2008-ci il martın 14-də qəbul etdiyi qətnamə münaqişənin hüquqi, siyasi və humanitar aspektlərini əhatə edir və həlli prinsiplərini yenidən təsdiqləyir. Bu prinsiplər Azərbaycanın suverenliyinə və ərazi bütövlüyünə hörməti, erməni qoşunlarının Azərbaycanın işğal edilmiş ərazilərindən dərhal, tam və qeyd-şərtsiz çıxarılmasını, işğal edilmiş ərazilərdən məcburi köçkün düşmüş insanların öz doğma yurdlarına qayıtmaq hüququnu, hər iki icmanın Azərbaycanın tərkibində muxtar idarəetmə formasına malik ərazidə birgəyaşayış şərtlərinin təmin

edilməsini və ərazilərin işğalı nəticəsində yaradılmış vəziyyətin qeyri-qanuniliyini vurğulayır.

2016-2019-cu illər

2016-cı ildə İƏT-in İstanbulda keçirilən sammitində İƏT çərçivəsində “Ermənistan Respublikasının Azərbaycana təcavüzünə dair Təmas Qrupu” yaradılıb. Təmas Qrupunun tərkibinə 7 ölkə daxildir: Türkiyə, Səudiyyə Ərəbistanı, Pakistan, Malayziya, Mərakeş, Cibuti, Qambiya.

2017-ci il noyabrın 24-də Brüsseldə keçirilən Şərq Tərəfdaşlığı sammitində qəbul edilən birgə bəyannamədə Avropa İttifaqı bütün tərəfdaşların ərazi bütövlüyünü, suverenliyini və müstəqilliyini dəstəkləməklə bu məsələdə qərarlı olduğunu nümayiş etdirib.

Türkdilli Ölkələrin Əməkdaşlıq Şurasının 2019-cu il oktyabrın 15-də Bakıda keçirilmiş Zirvə görüşünün bəyannaməsində münaqişənin Azərbaycan Respublikasının ərazi bütövlüyü, suverenliyi və sərhədlərinin toxunulmazlığı əsasında həllinə dəstək ifadə edilib.

2016-cı ilin əvvəlində münaqişənin həlli ilə əlaqədar konkret planlar müzakirə olunduğu vaxtda Ermənistan hərbi təxribata əl ataraq, aprelin 2-də qoşunların təmas xətti boyunca əhalinin sıx məskunlaşdığı əraziləri ağır silahlardan atəşə tutub.

Ermənistanın hücumları nəticəsində dinc Azərbaycan əhalisi arasında uşaqlar da daxil olmaqla 6 nəfər həlak olub, 33 nəfər isə ağır yaralanıb. Öz növbəsində, Azərbaycan Silahlı Qüvvələri düşməyə layiqli cavab verib, əks-həmlə nəticəsində strateji əhəmiyyətli mövqeləri işğaldan azad edib. Aprel hadisələrindən sonra Cəbrayıl rayonunun Cocuq Mərcanlı kəndi erməni işğalından tamamilə azad olunub.

Ermənistan siyasi və hərbi təxribatlarını 2017-ci ildə də davam etdirib. İyun və iyul aylarında Azərbaycanın ATƏT-in Minsk qrupu həmsədrələrinin münaqişənin həlli istiqamətində söylədikləri bəyannamələri artırdığı, beynəlxalq ictimaiyyətin substantiv danışıqlara ciddi çağırışları fonunda Ermənistan qoşunların təmas xətti boyunca vəziyyəti gərginləşdirməyə çalışıb. Ermənistan hərbi hissələri növbəti dəfə təcavüzkar əməllərini davam etdirərək ağır artilleriya qurğularından Azərbaycan Silahlı Qüvvələrinin cəbhəboyu mövqelərini və mülki əhalinin yaşadığı əraziləri intensiv atəşə tutub. Nəticədə iyulun 4-də Füzuli rayonunun Alxanlı kəndində mülki şəxslər - 1966-cı il təvəllüdü Sahibə Allahverdiyeva və onun nəvəsi, 2016-cı il təvəllüdü Zəhra Quliyeva qətlə yetirilib. Ermənistanın mülki insanları və obyektləri qəsdən hədəfə alması beynəlxalq ictimaiyyət tərəfindən kəskin şəkildə qınanıb. Beynəlxalq ictimaiyyət bir daha əmin olub ki, Ermənistan münaqişənin siyasi həllində maraqlı deyil.

Ermənistanın baş naziri Nikol Paşinyan 2019-cu il avqustun 5-də Xankəndidə “Qarabağ Ermənistanın bir hissəsidir və nöqtə” açıqlaması ilə çıxış edib. İndiyə qədər Ermənistan tərəfi hərbi işğal və aneksiya siyasətinin beynəlxalq siyasi-hüquqi və mənəvi məsuliyyətini dərk edərək işğalçılıq siyasətini gizlədib və onu Dağlıq Qarabağın erməni əhalisinin öz müqəddəratını təyin etmək formasında pərdələməyə çalışıb. N.Paşinyan bu bəyanatı ilə Ermənistanın əsl məqsədinin işğalçılıq olduğunu bir daha sübut edib. Azərbaycanın işğal olunmuş ərazilərinin ilhaqına çağırış ilə Ermənistan beynəlxalq hüququn norma və prinsiplərini, BMT Nizamnaməsini, Helsinki Yekun Aktını ayaq altına atıb, beynəlxalq ictimaiyyətə, xüsusilə münafişlərin danışıqlar yolu ilə həllinə məsul olan ATƏT-in Minsk qrupunun həmsədrələrinə hörmətsizlik nümayiş etdirib.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev 2019-cu il oktyabrın 3-də “Valday” Beynəlxalq Diskussiya Klubunun XVI illik iclasında çıxışı zamanı N.Paşinyanın bu bəyanatına cavab verib: “...bəyanat sözbəsöz belədir: “Qarabağ Ermənistanın bir hissəsidir və nöqtə”. Birincisi, yumşaq desək, bu, yalandır. Dünya tərəfindən həm Aran, həm də Dağlıq Qarabağ Azərbaycanın ayrılmaz hissəsi kimi tanınıb. Ermənistan özü də bu qanunsuz qurumu tanımır. Qarabağ tarixi, əzəli Azərbaycan torpağıdır. Beləliklə, Qarabağ Azərbaycandır və nida işarəsi”.

2020-ci il

2020-ci il fevralın 15-də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və Ermənistan baş naziri Nikol Paşinyan arasında Münxen Təhlükəsizlik Konfransı çərçivəsində panel müzakirələr baş tutub. Azərbaycan Prezidenti müzakirələr zamanı Azərbaycanın münaqişə ilə bağlı haqlı mövqeyini bir daha beynəlxalq ictimaiyyətin diqqətinə çatdırıb və Ermənistanın işğalçılıq siyasətini və saxta iddialarını tarixi faktlara və beynəlxalq hüquqa əsaslanaraq öz arqumentləri ilə darmadağın edib.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev dəfələrlə bəyan edib ki, “sərhədləri bütün dünya tərəfindən tanınmış suveren dövlətin ərazisinin işğal edilməsinə dünya ictimaiyyəti lazımınca diqqət yetirməmişdir... Bütün bunlar ən böyük ədalətsizlikdir və bu ədalətsizlik uzun illərdir davam edir”.

Bu il sentyabr ayında BMT-nin tribunasından Ermənistanın faşist siyasətini bütün dünyaya, BMT-yə, Minsk qrupuna çatdırdı. Müharibə hazırlığı aparan Ermənistanın durdurulması üçün addımlar atılmasını, Azərbaycana qarşı onun mövqeyindən əl çəkməsini söylədi. Lakin dünya birliyi, beynəlxalq təşkilatlar, aid qurumlar əməli bir iş görmədi.

Nəticədə Ermənistan 27 sentyabr 2020-ci il tarixində Azərbaycana qarşı yeni təxribata əl atdı. Sərhəd rayonları, yaşayış məntəqələri – şəhər və kəndlər toplardan, qradlardan atəşə tutuldu. Bir aydan çoxdur ki, Ermənistan silahlı qüvvələri Füzulini, Goranboyu, Tərtəri, Bərdəni, Gəncəni, Naftalanı və başqa şəhər və kəndlərimizi, dinc sakinləri atəşə tutur, evləri, sosial obyektləri dağıdır. Azərbaycan ordusu əks-hücum əməliyyatına başlamağa məcbur olub və erməni vandallarına lazımi dərs verməkdədir. Çoxsaylı erməni qüvvələri öldürülüb, 250-dən çox tank və zirehli texnika, 270-a yaxın artilleriya qurğuları, 150-ə yaxın nəqliyyat vasitələri, 10-dan çox silah-sursat anbarı, 60-a yaxın hava hücumundan müdafiə sistemləri və başqa vasitələr məhv edilib. Qəhrəman əsgər və zabitlərimiz bir neçə yaşayış məskənlərini, yüksəklikləri, idarəetmə punktlarını və Murovdağ yüksəkliyini ələ keçirib, erməni qüvvələrinin bəziləri silah-sursatını, nəqliyyat vasitələrini, döyüş bayrağını, rəsmi sənədləri ataraq qaçıblar. Döyüş meydanında biabırcasına məğlub olan erməni silahlı qüvvələri bunun acığını Azərbaycanın dinc sakinlərindən, kənd və şəhərlərdən çıxmağa çalışırlar.

Azərbaycanın döyüş meydanında əldə etdiyi qələbələr nəticəsində çıxılmaz vəziyyətə düşən Ermənistan hər gün həmsədr dövlətlərə yalvararaq atəşkəsə nail olmaq istəyir. İlk olaraq oktyabrın 10-da Rusiyanın vasitəçiliyi ilə Moskvada Azərbaycan və Ermənistan xarici işlər nazirlərinin görüşündə humanitar atəşkəsə razılıq verdiyi halda düşmən riyakarlığını nümayiş etdirərək ilk andan bu razılaşmanı kobud şəkildə pozdu.

Belə ki, oktyabrın 11-də atəşkəs razılaşmasının hələ mürəkkəbi qurumamış döyüş əməliyyatları zonasından aralıda yerləşən şəhər və rayonlarımıza ballistik raketlər ataraq vəziyyəti daha da gərginləşdirən Ermənistan gücünü mülki əhaliyə göstərməyə başladı. Kriminal rejimin mülki əhalini hədəf alması düşmənin Gəncəyə ballistik raket atması ilə pik həddə çatdı. Tərtərdə dəfn mərasimində iştirak edən gözüyaşlı insanlara artilleriya atəşi açıb dərdlərinin üstünə dərd əlavə etmək müasir dünyanın gözü qarşısında törədilən daha bir müharibə cinayəti idi. Gəncə şəhərinə raket hücumu 10 nəfərin ölümünə, 34 nəfərin yaralanmasına səbəb oldu.

Döyüş meydanında ağır itkilər verən Ermənistanın növbəti yalvarışından sonra ikinci dəfə oktyabrın 18-də humanitar atəşkəs elan edildi. Bu dəfə həmsədr ölkə olan Fransanın vasitəçiliyi ilə...Yenə də düşmən ilk dəqiqələrdən buna riayət etmədi. 18 oktyabr - humanitar atəşkəsin ilk günü: 00:00-dan etibarən Ermənistan mülki şəxslərə və yaşayış məntəqələrinə hücumlara başladı. Gəncəyə, Tərtərə, Ağdama, Goranboya, Xızıya və Ağcabədiyə mərmilər atıldı. Gəncə şəhərinə düşən mərmə daha 14 nəfərin həlak olması, 50-dən çox insanın yaralanması ilə nəticələndi.

Oktyabrın 24-də ABŞ dövlət katibi Maykl Pompeo Azərbaycan və Ermənistan xarici işlər nazirləri ilə ayrı-ayrılıqda görüş keçirdi. Bunun ardınca oktyabrın 25-də 3-cü humanitar atəşkəs elan edildi. Ancaq yenə də erməni məkri, erməni xisləti özünü göstərdi. Yeni humanitar atəşkəs rejiminin elan olunmasına baxmayaraq, Ermənistan silahlı qüvvələri bütün cəbhə boyu, eləcə də dövlət

ABŞ dövlət katibi Maykl Pompeo və Azərbaycan xarici işlər naziri Ceyhan Bayramovun 24.10.2020-ci il tarixli görüşü

sərhədində yerləşən yaşayış məntəqələrimizi, bölmələrimizin mövqelərini müxtəlif növ atıcı silahlar, minaatanlar və toplardan atəşə tutmaqda davam etdi.

28 oktyabr 2020-ci il tarixində Ermənistan silahlı qüvvələri Azərbaycanın Bərdə şəhərini “Smerç” yaylım atəşli reaktiv sistemdən raket atəşinə tutub və bu hücum mülki əhali arasında ağır itkilərə səbəb olub. Bərdə şəhərinə xaincəsinə edilən raket hücumu nəticəsində uşaqlar da daxil olmaqla, 21 mülki şəxs həlak olub və 70-dən çox insan ağır yaralanıb. Hərbi hədəf əlamətləri olmayan, münaqişə zonasından çox uzaqda yerləşən şəhərdəki yaşayış məntəqələrinin növbəti dəfə hədəfə alınması Ermənistanın terrorçu mahiyyətinin bir daha nümayiş etdirir. Ermənistan silahlı qüvvələri tərəfindən Bərdə şəhərində dinc əhalinin məqsədyönlü şəkildə qətlə yetirilməsi soyqırımı, müharibə cinayəti və insanlıq əleyhinə cinayətdir. Bu, Ermənistan tərəfindən beynəlxalq humanitar hüququn kobud şəkildə pozulmasıdır və bu cinayətə görə ölkənin Baş naziri və Müdafiə naziri də daxil olmaqla Ermənistan rəhbərliyi tam şəkildə məsuliyyət daşıyır.

Ümumiyyətlə sentyabrın 27-dən başlayan müharibədən bu günə qədər üç dəfə humanitar məqsədli atəşkəs rejimi olub. Humanitar atəşkəsi hər dəfə erməni işğalçıları pozub. Hər dəfə də mülki əhalimizi atəşə tutublar. 10 oktyabr Rusiyanın atəşkəs təşəbbüsündən sonra Gəncə vuruldu, 10 mülki şəxs öldü. 17 oktyabr Fransanın atəşkəs təşəbbüsündən sonra yenə Gəncə vuruldu, 14 nəfər həlak oldu. 28 oktyabr isə Amerikanın sülh təşəbbüsündən sonra Bərdə bombalandı, daha 21 nəfər öldü. Məhz sentyabrın 27-dən hazırkı vaxtadək ermənilərin yaşayış məntəqələrini atəşə tutması nəticəsində 65 mülki şəxs həlak olub, 297 nəfər yaralanıb. Bundan başqa, 402 mülki obyekt, 90 hündürmərtəbəli yaşayış binası və 2243 yaşayış evi yararsız hala düşüb. Bu, əsl erməni vandalizminin göstəricisidir.

Bir sözlə, 10 oktyabr Moskva birgə bəyanatı, 18 oktyabr Parisin vasitəçilik söyləri ilə öhdəliyin yenidən elan edilməsi və 24 oktyabrda Vaşinqtonda təcili humanitar atəşkəsin həyata keçirilməsi razılığı Ermənistan tərəfindən pozuldu. Bu, hər dəfə Ermənistan tərəfindən məqsədli şəkildə öz öhdəliklərinə məhəl qoyulmamasının və beynəlxalq vasitəçilərin söylərinə açıq hörmətsizliyin göstəricisidir.

Azərbaycan öz öhdəliklərinə sadıqdır və razılaşıdırılmış humanitar atəşkəsə daim hörmət nümayiş etdirir. Atəşkəsin pozulmasına və bölgədə gərginliyin davam etməsinə görə bütün məsuliyyət Ermənistanın hərbi-siyasi rəhbərliyinin üzərindədir.

Son günlərin döyüşləri qələbəmizin yaxın günlərdə olacağına bizi inandırır. Ali Baş Komandan, ölkə Prezidenti cənab İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə Azərbaycanın şanlı ordusu erməni vandallarına elə bir dərs verəcəklər ki, tarix boyu onlar bunu unutmayacaqlar. Əzəli və tarixi Qarabağ torpaqları yağdı düşməndən azad ediləcəklər, qaçqın və köçkünlər öz yurdlarına dönəcəklər. Xalqımız qələbə sevincini yaşayacaqdır.

İstinad olunan mənbələr:

www.virtualkarabakh.az

www.az.wikipedia.org

www.supremecourt.gov.az

www.mod.gov.az

www.mfa.gov.az

www.nk.gov.az

www.science.gov.az